

CAPUT XXII.

De superatis ab Abraham hostibus Sodomorum, quando et Lot de captivitate eripuit, et a Melchisedech sacerdote benedictus est.

Hoc responso promissionis accepto, migravit Abraham, et mansit in alio ejusdem terræ loco, id est, juxta quereum Mambrae, quæ erat Chebron¹. Deinde ab hostibus qui Sodomis irruerant, cum quinque reges adversus quatuor bellum gererent, et victis Sodomitis etiam Lot captus esset, liberavit eum Abraham, adductis secum in prælium trecentis-decem et octo vernaculis suis: et victoriam fecit regibus Sodomorum, nihilque spoliolum auferre voluit, cum rex cui vicerat obtulisset. Sed plane tunc benedictus est a Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi²: de quo in Epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, quam plures apostoli Pauli esse dicunt³, quidam vero negant, multa et magna conscripta sunt. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nunc a Christianis offertur Deo toto orbe terrarum, impleturque illud quod longe post hoc factum per Prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat adhuc venturus in carne: « Tu es sacerdos in æternum secundum » ordinem Melchisedech⁴. » Non scilicet secundum ordinem Aaron: qui ordo fuerat auferendus illucescentibus rebus, quæ illis umbris prænotabantur.

¹ Gen. xiii, 18. — ² Id. xiv, 18. — ³ Heb. vii, 1. — ⁴ Psal. cix, 4.

CAPUT XXIII.

De verbo Domini ad Abraham, quo ei promittitur secundum multitudinem stellarum multiplicanda posteritas: quod credens justificatus est adhuc in præputio constitutus.

ETIAM tunc factum est verbum Domini ad Abraham in visu. Qui cum ei protectionem mercedemque promitteret valde multam, ille de posteritate sollicitus, quemdam Eliezer vernaculum suum futurum sibi hæredem dixit: continuoque illi promissus est hæres, non ille vernaculus, sed qui de ipso Abraham fuerat exiturus: rursusque semen innumerabile non sicut arena terræ; sed sicut stellæ cœli¹: ubi mihi magis videtur promissa posteritas cœlesti felicitate sublimis. Nam quantum ad multitudinem pertinet, quid sunt stellæ cœli ad arenam terræ, nisi quis et istam comparisonem in tantum esse similem dicat, in quantum etiam stellæ dinumerari non valent? Quia nec omnes eas videri posse credendum est. Nam quanto quisque acutius intuetur, tanto plures videt. Unde et acerrime cernentibus aliquas occultas esse merito existimatur, exceptis eis sideribus, quæ in alia parte orbis a nobis remotissima oriri et occidere perhibentur. Postremo quicumque universum stellarum numerum comprehendisse et conscripsisse jactantur, sicut Aratus vel Eudoxus, vel si qui alii sunt, eos libri hujus contemnunt auctoritas. Hic sane illa sententia ponitur, cujus Apostolus meminit propter Dei gratiam commendandam: « Creditit Abraham Deo, et deputatum est illi ad justi-

¹ Gen. xv, 1-5.

» tiam¹: » ne circumcisio gloriaretur, gentesque incircumcisas ad fidem Christi nollet admitti. Hoc enim quando factum est, ut credenti Abraham deputaretur fides ad justitiam, nondum fuerat circumcisis.

CAPUT XXIV.

De significatione sacrificii, quod Abraham offerre præceptus est, cum poposcisset ut de his quæ crediderat doceretur.

I. In eodem visu cum loqueretur ei Deus, etiam hoc ait ad illum: « Ego Deus qui te eduxi de regione Chaldaeorum, ut dem tibi terram hanc, ut hæres sis ejus². Ubi cum interrogasset Abraham secundum quid sciret, quod hæres ejus erit, dixit illi Deus: « Accipe mihi juvencam trimam, et capram trimam, et arietem trimum, et turturem, et columbam. Accepit autem illi hæc omnia, et divisit illa media, et posuit ea contra faciem alterum alteri: aves autem non divisit. Et descenderunt, sicut scriptum est, aves supra corpora quæ divisa erant, et consedit illis Abram. Circa solis autem occasum pavor irrui super Abram, et ecce timor tenebrosus magnus incidit ei: et dictum est ad Abram: Sciendo scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria, et in servitutem redigent eos; et affligent eos quadringentis annis; gentem autem cui servierint, judicabo ego. Post hæc vero exhibunt huc cum suppellectili multa. Tu autem ibis ad patres tuos cum pace nutritus in senecta bona. Quarta vero generatione convertent se huc. Non-

¹ Gen. vi. et Rom. iv, 3. insuper. et Galat. iii, 6. — ² Gen. xv, 7.

» dum enim impleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc. Cum autem jam sol erat ad occasum, facta est flamma, et ecce fornax fumabunda, et lampades ignis, quæ pertransierunt per media divisa illa. In die illa posuit Dominus Deus testamentum ad Abram, dicens: » Semini tuo dabo terram hanc, a flumine Ægypti usque ad flumen magnum Euphratem, Cenæos, et Cenezæos, et Cedmonæos, et Chetæos, et Pheresæos, et Raphaïm, et Amorrhæos, et Chananæos, et Evæos, et Gergesæos, et Jebusæos⁴.

II. Hæc omnia in visu facta divinitus atque dicta sunt, de quibus singulis enucleate disserere longum est, et intentionem Operis hujus excedit. Quod ergo satis est, nosse debemus: posteaquam dictum est credidisse Abraham Deo, et deputatum esse illi ad justitiam, non eum in fide defecisse, ut diceret: « Dominator Domine, secundum quid sciam, quia hæres ejus erō? » Terræ quippe illius promissa erat hæreditas. Non enim ait: « Unde sciam, » quasi adhuc non crederet: sed ait: « Secundum quid sciam, » ut ei rei, quam crediderat, aliqua similitudo adhiberetur, qua ejus modus agnosceretur. Sicut non est virginis Mariæ diffidentia, quod ait: « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? » Quod enim futurum esse certa erat, modum quo fieret inquirebat. Et hoc cum quæsisset, audivit: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi⁴. » Denique et hic similitudo data est de animalibus, juvenca, capra et ariete, et duabus volucibus, turture et columba: ut secundum hæc futurum sciret, quod futurum esse jam non ambigeret. Sive ergo per juvencam significata sit plebs posita sub jugo legis, per capram eadem plebs peccatrix futura, per arietem eadem plebs etiam

¹ Gen. xv, 9-21. — ² Ibid. 8. — ³ Luc. i, 34. — ⁴ Ibid. 35.

regnatura; (quæ animalia propterea trima dicuntur, quia cum sint insignes articuli temporum ab Adam usque ad Noë, et inde usque ad Abraham et inde usque ad David, qui, reprobato Saule, primus in regno gentis israheliticæ est Domini voluntate fundatus; in hoc ordine tertio, qui tenditur ex Abraham usque ad David, tanquam tertiam ætatem gerens ille populus adolevit:) sive aliquid aliud convenientius ista significant, nullo tamen modo dubitaverim spirituales in ea præfiguratos additamento turturis et columbæ. Et ideo dictum est: « Aves autem non divisit: » quoniam carnales inter se dividuntur, spirituales autem nullo modo; sive a negotiosis conversationibus hominum se removeant, sicut turtur; sive inter illas degant, sicut columba: utraque tamen avis est simplex et innoxia; significans et in ipso israhelitico populo, cui terra illa danda erat, futuros individuos filios promissionis et hæredes regni in æterna felicitate mansuri. Aves autem descendentes super corpora, quæ divisa erant, non boni aliquid, sed spiritus indicant aëris hujus, pastum quemdam suum de carnalium divisione quærentes. Quod autem illis consedit Abraham, significat etiam inter illas carnalium divisiones veros usque in finem perseveraturos fideles. Et circa solis occasum quod pavor irruit in Abraham, et timor tenebrosus magnus, significat circa hujus sæculi finem magnam perturbationem ac tribulationem futuram fidelium: de qua Dominus dixit in Evangelio: « Erit enim tunc » tribulatio magna, qualis non fuit ab initio¹.

III. Quod vero dictum est ad Abraham: « Sciendo » scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non » propria, et in servitutem redigent eos, et affligent eos » quadringentis annis²: » de populo Israël, qui fuerat in Ægypto serviturus, apertissime prophetatum est. Non

¹ Matth. xxiv. 21. — ² Gen. xv, 13.

quod in eadem servitute sub Ægyptiis affligentibus quadringentos annos ille populus fuerat peracturus; sed in ipsis quadringentis annis prænuntiatum est hoc futurum. Quemadmodum enim scriptum est de Thara patre Abraham: « Et fuerunt dies Tharæ in Charra quinque et ducenti anni¹, » non quia ibi omnes acti sunt, sed quia ibi completi sunt: ita et hic propterea interpositum est: « Et in servitutem redigent eos, et affligent eos quadringentis annis; » quoniam iste numerus in eadem afflictione completus est, non quia ibi universus peractus est. Quadringenti sane dicuntur anni propter numeri plenitudinem, quamvis aliquanto amplius sint; sive ex hoc tempore computentur, quo ista promittebantur Abraham, sive ex quo natus est Isaac, propter semen Abraham, de quo ista prædicuntur. Computantur enim, sicut superius jam diximus, ab anno septuagesimo et quinto Abraham, quando ad eum facta est prima promissio, usque ad exitum Israël ex Ægypto, quadringenti et triginta anni: quorum Apostolus ita meminit: « Hoc autem dico, inquit, testamentum confirmatum a Deo, quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non infirmat » ad evacuandam promissionem². » Jam ergo isti quadringenti et triginta anni, quadringenti poterant nuncupari, quia non sunt multo amplius: quanto magis cum aliquot jam ex isto numero præteriissent, quando illa in visu demonstrata et dicta sunt Abraham; vel quando Isaac natus est centenario patri suo, a prima promissione post viginti-quinque annos, cum jam ex istis quadringentis-triginta quadringenti et quinque remanerent, quos Deus quadringentos voluit nominare, et cætera quæ sequuntur in verbis prænuntiantis Dei, nullus dubitaverit ad israheliticum populum pertinere,

¹ Gen. xi, 32. — ² Gal. iii, 17.

IV. Quod vero adjungitur : « Cum autem jam sol erat » ad occasum, flamma facta est, et ecce fornax fumanda, et lampades ignis, quæ pertransierunt per media divisa illa¹ : » significat jam in fine sæculi per ignem judicandos esse carnales. Sicut enim afflictio Civitatis Dei, qualis antea nunquam fuit, quæ sub Antichristo futura speratur, significatur tenebroso timore Abrahæ circa solis occasum, id est, propinquante jam fine sæculi : sic ad solis occasum, id est, ad ipsum jam finem, significatur isto igne dies judicii dirimens carnales per ignem salvandos, et in igne damnandos. Deinde testamentum factum ad Abraham, terram Chanaan proprie manifestat, et nominat in ea undecim gentes a flumine Ægypti usque ad flumen magnum Euphratem. Non ergo a flumine magno Ægypti, hoc est, Nilo; sed a parvo, quod dividit inter Ægyptum et Palæstinam, ubi est civitas Rhinocorura.

CAPUT XXV.

De Agar ancilla Saræ, quam eadem Sara Abrahæ voluit esse concubinam.

JAM hinc tempora consequuntur filiorum Abrahæ, unius de Agar ancilla, alterius de Sara libera², » de quibus in libro superiore jam diximus. Quod autem attinet ad rem gestam, nullo modo est inurendum de hac concubina crimen Abrahæ. Usque est ea quippe ad generandam prolem, non ad explendam libidinem; nec insultans, sed potius obediens conjugii, quæ suæ sterilitatis credidit esse solatium, si fœcundum ancillæ uterum, quoniam natura

¹ Gen. xv, 17. — ² Gen. xvi.

non poterat, voluntate facerét suum, et eo jure quo dicit Apostolus : « Similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier¹, » uteretur mulier ad pariendum ex altera, quod non poterat ex se ipsa. Nulla est hic cupiditas lasciviæ, nulla nequitiae turpitudine. Ab uxore causa prolis ancilla marito traditur, a marito causa prolis accipitur : ab utroque non culpæ luxus, sed naturæ fructus exquiritur. Denique cum ancilla gravida, domina sterili, superbiret, et hoc Sara suspitione muliebri viro potius imputaret, etiam ibi demonstravit Abraham non se amatorem servum, sed liberum fuisse genitorem, et in Agar Saræ conjugii pudicitiam custodisse; nec voluptatem suam, sed voluntatem illius implevisse : accepisse, nec petivisse; accessisse, nec hæsisse; seminasse, nec amasse. Ait enim : « Ecce ancilla tua in manibus tuis, utere ea quomodo » tibi placuerit². O virum viriliter utentem fœminis, conjugæ temperanter, ancilla obtemperanter, nulla intemperanter!

CAPUT XXVI.

De testificatione Dei ad Abraham, qua eidem seni de sterili Sara filium spondet, patremque eum gentium statuit, et promissi fidem sacramento circumcisionis obsignat.

Post hæc est natus Ismaël ex Agar, in quo putare posset impletum, quod ei promissum fuerat, cum sibi vernaculum suum adoptare voluisset, dicente Deo : « Non » erit hæres tuus hic; sed qui exiet de te, ille erit hæres

¹ 2 Cor. vii, 4. — ² Gen. xvi, 6.

» tuus¹. » Hoc ergo promissum ne in ancillae filio putaret impletum, jam « Cum esset annorum nonaginta et novem, apparuit ei Dominus, et dixit illi : Ego sum Deus, place in conspectu meo, et esto sine querela, et ponam testamentum meum inter me et inter te, et implebo te valde. Et procidit Abram in faciem suam. Et locutus est illi Deus, dicens : Et ego, ecce testamentum meum tecum ; et eris pater multitudinis gentium : et non appellabitur adhuc nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham ; quia patrem multarum gentium posui te : et augebo te valde, et ponam te in gentes, et reges ex te exhibunt : et statuam testamentum meum inter me et inter te, et inter semen tuum post te in generationes eorum in testamentum æternum, ut sim tibi Deus, et semini tuo post te. Et dabo tibi et semini tuo post te terram, in qua incola es, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, et ero illis Deus. Et dixit Deus ad Abraham : Tu autem testamentum meum conservabis, et semen tuum post te in generationes suas. Et hoc est testamentum quod conservabis inter me et vos, et inter semen tuum post te in generationes suas. Circumcidetur omne vestrum masculinum, et circumcidemini carnem præputii vestri ; et erit in signum testamenti inter me et vos. Et puer octo dierum circumcidetur, vestrum omne masculinum in progenies vestras. Vernaculus et emptitius ab omni filio alienigena, qui non est de semine tuo, circumcissione circumcidetur : vernaculus domus tuæ et emptitius. Et erit testamentum meum in carne vestra in testamentum æternum. Et qui non fuerit circumcisis, masculus qui non circumcidetur carnem præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere ejus ; quia testamentum meum dissipa-

¹ Gen. xv, 4.

» vit. Et dixit Deus ad Abraham : Sara uxor tua, non appellabitur nomen ejus Sara, sed Sarra erit nomen ejus. Benedicam autem illam, et dabo tibi ex ea filium : et benedicam illum ; et erit in nationes, et reges gentium ex eo erunt. Et procidit Abraham super faciem suam ; et risit, et dixit in animo suo, dicens : Si mihi centum annos habenti nascetur filius, et si Sarra annorum nonaginta pariet ? Dixit autem Abraham ad Deum : Ismaël hic vivat in conspectu tuo. Dixit autem Deus ad Abraham : Ita, ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Isaac : et statuam testamentum meum ad illum in testamentum æternum, esse illi Deus, et semini ejus post illum. De Ismaël autem ecce exaudivi te : ecce benedixi eum, et ampliabo illum, et multiplicabo illum valde. Duodecim gentes generabit : et dabo illum in gentem magnam. Testamentum autem meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sarra in tempore hoc ad annum sequentem¹. »

II. Hic apertiora promissa sunt de vocatione gentium in Isaac, id est, in filio promissionis, quo significatur gratia, non natura : quia de senes et annu sterili promittitur filius. Quamvis enim et naturalem procreationis excursus Deus operetur : ubi tamen evidens opus Dei est, vitiata et cessante natura, ibi evidentius intelligitur gratia. Et quia hoc non per generationem, sed per regenerationem futurum erat, ideo nunc imperata est circumcisio, quando de Sarra promissus est filius. Et quod omnes, non solum filios, verumetiam servos vernaculos et emptitios circumcidi jubet, ad omnes istam gratiam pertinere testatur. Quid enim aliud circumcisio significat, quam vetustate exata naturam renovatam ? Et quid aliud quam Christum octavus dies, qui hebdomada completa, hoc est, post sab-

¹ Gen. xvii, 1-21.

batum, resurrexit? Parentum mutantur et nomina, omnia resonant novitatem, et in Testamento Vetere obumbratur Novum. Quid est enim quod dicitur Testamentum Vetus, nisi occultatio novi? Et quid est aliud quod dicitur Novum, nisi Veteris revelatio? Risus Abrahæ, exultatio est gratulantis, non irrisio diffidentis. Verba quoque ejus illa in animo suo: « Si mihi centum annos habenti nascetur filius, et si » Sarra annorum nonaginta pariet: » non sunt dubitantis, sed admirantis. Si quem vero movet quod dictum est: « Et » dabo tibi et semini tuo post te terram, in qua tu incola » es, omnem terram Chanaan in possessionem æternam; » quomodo accipiatur impletum, sive adhuc expectetur implendum, cum possessio quæcumque terrena æterna cui-libet genti esse non possit: sciat æternum a nostris interpretari, quod Græci appellant αἰώνιον, quod a sæculo derivatum est: αἰών, quippe græce sæculum nuncupatur. Sed non sunt ausi Latini nec dicere sæculare, ne longe in aliud mitterent sensum. Sæcularia quippe dicuntur multa, quæ in hoc sæculo sic aguntur, ut brevi etiam tempore transeant: αἰώνιος autem quod dicitur, aut non habet finem, aut usque in hujus sæculi tenditur finem.

CAPUT XXVII.

De masculo, qui si octavo die non fuerit circumcisus, perit anima ejus, quia testamentum Dei dissipavit.

ITEM potest movere, quomodo intelligi oporteat quod hic dictum est: « Masculus, qui non circumcidetur carnem » præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere

» ejus, quia testamentum meum dissipavit: » cum hæc nulla culpa sit parvuli, cujus dixit animam perituram; nec ipse dissipaverit testamentum Dei, sed majores qui eum circumcidere non curarunt: nisi quia etiam parvuli, non secundum suæ vitæ proprietatem, sed secundum communem generis humani originem, omnes in illo uno testamentum Dei dissipaverunt, in quo omnes peccaverunt¹. Multa quippe appellantur testamenta Dei, exceptis illis duobus magnis, Vetere et Novo, quod licet cuique legendo cognoscere. Testamentum autem primum, quod factum est ad hominem primum, profecto illud est. « Qua » die ederitis, morte moriemini². » Unde scriptum est in libro, quæ Ecclesiasticus appellatur: « Omnis caro sicut vestis » veterascit. Testamentum enim a sæculo morte morieris³. » Cum enim lex evidentior postea data sit, et dicat Apostolus: « Ubi autem non est lex, nec prævaricatio⁴: » quo pacto quod legitur in Psalmo verum est, « Prævaricatores æs- » timavi omnes peccatores terræ⁵, » nisi quia omnes legis alicujus prævaricatæ sunt rei, qui aliquo peccato tenentur obstricti? Quamobrem si etiam parvuli, quod vera fides habet, nascuntur non proprie, sed originaliter peccatores, unde illis gratiam remissionis peccatorum necessariam confitemur; profecto eo modo quo sunt peccatores, etiam prævaricatores legis illius, quæ in paradiso data est, agnoscuntur; ut verum sit utrumque, quod scriptum est, et: « Præ- » varicatores æstimavi omnes peccatores terræ; » et « Ubi » lex non est, nec prævaricatio. Ac per hoc, quia circumcisio signum regenerationis fuit, et non immerito parvulum propter originale peccatum, quo primum Dei dissipatum est testamentum, generatio disperdet, nisi regeneratio liberet: sic intelligenda sunt hæc divina verba, tanquam

¹ Gen. xvii, 14. — ² Rom. v, 12. — ³ Gen. ii, 17. — ⁴ Eccli. xiv, 18. juxta lxx. et in Vulg. 12, et 18. — ⁵ Rom. iv, 15. — ⁶ Psal. cxviii, 119.

dictum sit : « Qui non fuerit regeneratus, interibit anima illa de populo ejus, » quia testamentum Dei dissipavit, quando in Adam cum omnibus etiam ipse peccavit. Si enim dixisset : « Quia hoc testamentum meum dissipavit ; » non nisi de ista circumcissione intelligi cogeret : nunc vero, quoniam non expressit cujusmodi testamentum parvulus dissipaverit, liberum est intelligere de illo testamento dictum, cujus dissipatio pertinere possit ad parvulum. Si autem quisquam hoc non nisi de ista circumcissione dictum esse contendit, quod in ea testamentum Dei, quoniam non est circumcissus, dissipaverit parvulus : quærat locutionis aliquem modum, quo non absurde possit intelligi ideo dissipasse testamentum, quia licet non ab illo, tamen in illo est dissipatum. Verum sic quoque animadvertendum est nulla in se negligentia sua injuste interire incircumcisi animam parvuli, nisi originalis obligatione peccati.

CAPUT XXVIII.

De commutatione nominum Abrahamæ et Sarræ, qui cum ob unius sterilitatem, ob utriusque autem senectutem generare non possent, munus fecunditatis indepti sunt.

FACTA igitur promissione tam magna tamque dilucida ad Abraham, cui evidentissime dictum est : « Patrem » multarum gentium posui te : et augebo te valde, et » ponam te in gentes, et reges exibunt ex te : et dabo » tibi ex Sarra filium ; et benedicam illum, et erit in nationes, et reges gentium ex eo erunt¹. » quam promis-

¹ Gen. xvii, 6-16.

sionem nunc in Christo cernimus reddi : ex illo deinceps illi conjuges non vocantur in Scripturis, sicut antea vocabantur Abram et Sara ; sed sicut nos eos ab initio vocavimus, quoniam sic jam vocantur ab omnibus, Abraham et Sarra. Cur autem mutatum sit nomen Abrahamæ, reddita est ratio : « Quia patrem, inquit, multarum gentium posui te¹. » Hoc ergo significare intelligendum est Abraham : Abram vero, quod ante vocabatur, interpretatur Pater excelsus. De nomine autem mutato Sarræ non est reddita ratio : sed, sicut aiunt, qui scripserunt interpretationes nominum Hebræorum, quæ his sacris Litteris continentur, Sara interpretatur Princeps mea ; Sarra autem Virtus. Unde scriptum est in Epistola ad Hebræos : « Fide et ipsa Sarra virtutem accepit ad emisionem seminis². » Ambo autem seniores erant, sicut Scriptura testatur : sed illa etiam sterilis, et cruore menstruo jam destituta, propter quod jam parere non posset, etiam si sterilis non fuisset. Porro si femina ita sit provectoris ætatis, ut ei solita mulierum adhuc fluant, de juvene parere potest, de seniore non potest : quamvis adhuc possit ille senior, sed de adolescentula gignere : sicut Abraham post mortem Sarræ de Cethura potuit, quia vividam ejus invenit ætatem. Hoc ergo est quod mirum commendat Apostolus, et ad hoc dicit Abrahamæ jam fuisse corpus emortuum³ : quoniam non ex omni femina, cui esset adhuc aliquod pariendi tempus extremum, generare ipse in illa ætate adhuc posset. Ad aliquid enim emortuum corpus intelligere debemus, non ad omnia. Nam si ad omnia, non jam senectus vivi, sed cadaver est mortui. Quamvis etiam sic solvi soleat ista quæstio, quod de Cethura postea genuit Abraham, qui gignendi donum, quod a Domino accepit, etiam post obitum mansit uxoris. Sed propterea

¹ Gen. xvii, 5. — ² Hebr. xi, 11. — ³ Rom. iv, 19.

mihî videtur illa; quam secuti sumus, hujus quæstionis solutio præferenda, quia centenarius quidem senex, sed temporis nostri, de nulla potest fœmina gignere, non tunc, quando adhuc tandiu vivebant, ut centum anni nondum facerent hominem decrepitæ senectutis.

CAPUT XXIX.

De tribus viris vel Angelis, in quibus ad quercum Mambrae apparuisse Abrahamæ Dominus indicatur.

ITEM Deus apparuit Abrahamæ ad quercum Mambrae in tribus viris, quos dubitandum non est Angelos fuisse¹: quamvis quidam existiment unum in eis fuisse Dominum Christum, asserentes eum etiam ante indumentum carnis fuisse visibilem. Est quidem divinæ potestatis, et invisibilis, incorporalis, incommutabilisque naturæ, sine ulla sui mutatione etiam mortalibus aspectibus apparere, non per id quod est, sed per aliquid quod sibi subditum est. Quid autem illi subditum non est? Verumtamen si propterea confirmant horum trium aliquem fuisse Christum, quia cum tres vidisset, ad Dominum singulariter est locutus; sic enim scriptum est: « Et ecce tres viri stabant super eum, et videns procucurrit obviam illis ab ostio tabernaculi sui, et adoravit super terram, et dixit: Domine, si inveni gratiam ante te², etc. » cur non etiam illud advertunt, duos ex eis venisse, ut Sodomitæ delerentur, cum adhuc Abraham ad unum loqueretur, Dominum appellans, et intercedens ne simul justum cum impio in Sodomis perderet? Illos autem duos sic suscepit Lot, ut

¹ Gen. xviii, 1, 2. — ² Ibid. 2, 3.

etiam ipse in colloquio cum illis suo singulariter Dominum appellaret. Nam cum eis pluraliter dixisset: « Ecce Domini » declinate in domum pueri vestri¹, » et cætera quæ ibi dicuntur; postea tamen ita legitur: « Et tenuerunt Angeli » manum ejus, et manum uxoris ejus et manus duarum filiarum ejus, in eo quod parceret Dominus ipsi. Et factum est, » mox ut eduxerunt illum foras, et dixerunt: Salvam fac » animam tuam, ne respexeris retro, nec steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne quando comprehendaris. Dixit autem Lot ad illos: Oro, Domine, quia » invenit puer tuus misericordiam ante te², » et quæ sequuntur. Deinde post hæc verba singulariter illi respondit et Dominus, cum in duobus Angelis esset, dicens: « Ecce » miratus sum faciem tuam, » et cætera. Unde multo est credibilius, quod et Abraham in tribus et Lot in duobus viris Dominum agnoscebant, cui per singularem numerum loquebantur, etiam cum eos homines esse arbitrarentur: neque enim aliam ob causam sic eos susceperunt, ut tanquam mortalibus et humana refectione indigentibus ministrarent: sed erat profecto aliquid, quo ita excelebant, licet tanquam homines ut in eis esse Dominum, sicut esse assolet in Prophetis, hi qui hospitalitatem illis exhibebant, dubitare non possent: atque ideo et ipsos aliquando pluraliter, et in eis Dominum aliquando singulariter appellabant. Angelos autem fuisse Scriptura testatur, non solum in hoc Genesis libro, ubi hæc gesta narrantur, verum etiam in Epistola ad Hebræos, ubi cum hospitalitas laudaretur, « Per hanc, inquit, etiam quidam nescientes hospitio receperunt Angelos³. » Per illos igitur tres viros, cum rursus filius Isaac de Sarra promitteretur Abrahamæ, divinum datum est etiam tale responsum, ut diceretur: « Abraham » erit in gentem magnam et multam, et benedicentur in

¹ Gen. xix, 2. — ² Ibid. 16-19. — ³ Hebr. xiii, 2.